

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

การสร้างผลงานประติมากรรมมีหลายเทคนิค หลายรูปแบบกว่าจะได้ผลงาน แต่ละรูปแบบก็มีเทคนิคหลายขั้นตอน กว่าจะได้ผลงานประติมากรรมสำเร็จ ออกมาให้ชื่นชม จะต้องผ่านหลายขั้นตอนมาก ถ้าเปรียบเทียบกับงานศิลปะสาขาอื่นด้วยกัน จึงจะได้ผลงานประติมากรรมสวยๆ ให้ชื่นชม จะต้องผ่านขั้นตอนการปั้นดินแบบก่อน ผลงานจะดีสวยงามมีคุณภาพก็ขึ้นอยู่กับขั้นตอนการปั้นงานดินแบบ ไม่ว่าจะเป็นผลงานที่ต้องการจำนวนหนึ่งชิ้นหรือหลายชิ้นจะเห็นได้ว่าการปั้นงานประติมากรรมดินแบบนั้นมีความสำคัญมาก ส่วนหนึ่งที่สำคัญทำให้การปั้นงานประติมากรรมดินแบบดินนั้นคือ สื่อ วัสดุที่นำมาปั้น

สื่อวัสดุที่นิยมมาสร้างงานประติมากรรมดินแบบมากที่สุด คือ ดินเหนียว เพราะหาได้ง่าย มีราคาค่อนข้างถูกมาก ถ้าเปรียบเทียบกับสื่อวัสดุอื่นๆ สื่อวัสดุดินเหนียวมีการใช้อย่างต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน ผ่านการทดลองใช้แบบภูมิปัญญาท้องถิ่นรุ่นสู่รุ่นในรูปของเครื่องปั้นดินเผาสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน ฉะนั้นดินเหนียวจึงเป็นที่นิยมใช้ในสถานศึกษาและที่ปฏิบัติงานประติมากรรมเพื่อปั้นงานดินแบบอย่างกว้างขวาง มีบ่อยครั้งมากที่ผู้สร้างงานประติมากรรมล้มเหลว ไม่ประสบความสำเร็จในการปั้นงานประติมากรรม เพราะการใช้สื่อวัสดุที่ไม่เหมาะสมแล้วมีปัญหาซึ่งช่างและศิลปินชอบมองข้าม สื่อวัสดุเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์งานประติมากรรม และมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าเทคนิคกลวิธีขบวนการสร้างสรรค์งาน ผู้สร้างงานควรมองเห็นความสำคัญของสื่อวัสดุ ดังมีภาษาทางศิลปะที่ผู้เริ่มเรียนศิลปะชอบพูดสืบทอดกันมาว่า “สื่อวัสดุคือมีชัยไปกว่าครึ่ง” ซึ่งหมายความว่าการทำงานศิลปะถ้าสื่อวัสดุดีมีคุณภาพ เหมือนผลงานได้สำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่งของการทำงาน จะมองได้ว่าสื่อมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานช่างและศิลปินผู้สร้างสรรค์งานประติมากรรมอาจจะมองเรื่องสื่อวัสดุแตกต่างกันไป เช่น ช่างหรือศิลปินผู้สร้างสรรค์งานประติมากรรมในแนวสร้างสรรค์สมัยใหม่แบบไม่เหมือนจริงที่ใช้วิธีการตัดทอนรูปทรงให้ง่ายไม่สลับซับซ้อน เนื้อหาของความละเอียดในรูปทรงน้อยก็จะพูดว่าสื่อวัสดุดินเหนียวไม่มีความสำคัญมาก แต่ที่สำคัญมากคือเนื้อหาเรื่องราวรูปแบบที่ต้องการนำเสนอ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งของช่างหรือศิลปินผู้สร้างสรรค์งานประติมากรรมในแนวลักษณะเหมือนจริงตามธรรมชาติ มีกฎเกณฑ์ทางความงามที่แน่นอนตายตัวคนจะเข้าสัมผัสได้ โดยไม่ต้องจินตนาการปรุงแต่งมากจนเกินไป ซึ่งรูปทรงเนื้อหาของผลงานมีความละเอียดประณีตสูง รูปทรงและเนื้อหามี

ความสลับซับซ้อน ต้องใช้ทักษะในทางช่างสูง จะมองเห็นความสำคัญของสื่อดินเหนียวในการปฏิบัติงานมาก ในการทำงานวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยจะมองและตอบสนองการทำงานประติมากรรมของช่างหรือศิลปินกลุ่มหลังเป็นหลัก

ผู้ทำงานวิจัยได้มีเวลาอยู่กับดินเหนียวมานานกว่า 25 ปี เคยใช้ดินเหนียวมาแล้วหลายแหล่ง จะพบปัญหาจากการใช้ดินเหนียวปั้นประติมากรรมต้นแบบมากในเรื่องเนื้อของดิน ความเหนียวความละเอียดของเนื้อดิน สีของเนื้อดิน และได้พบกับเหล่าศิลปิน ช่าง นักศึกษาที่หลากหลาย ต่างคนก็จะมีแนวคิด และได้วิพากษ์วิจารณ์ลักษณะดินเหนียวที่ตนเองใช้อยู่แตกต่างกันออกไป นี่ก็คือเหตุผลที่ข้าพเจ้าสนใจศึกษาสมบัติทางกายภาพของดินเหนียวในแหล่งต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับการปั้นงานประติมากรรมต้นแบบ

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์ดินเหนียวในแหล่งดินต่างๆ ที่เหมาะสมกับการปั้นงานประติมากรรมต้นแบบ
2. นำดินเหนียวที่มีคุณภาพที่ได้ผลจากการวิจัยมาปฏิบัติงานจริงในการปั้นงานประติมากรรมต้นแบบ
3. เผยแพร่ลักษณะดินและแหล่งดินต่างๆ ที่เหมาะสมที่จะนำมาปั้นงานประติมากรรมต้นแบบ

คำถามการวิจัย

1. ดินเหนียวจากแหล่งดินเหนียวใดที่มีความเหนียวของเนื้อดินเหมาะสมกับการปั้นงานประติมากรรมต้นแบบมากที่สุด
2. ดินเหนียวจากแหล่งดินเหนียวใดที่มีความละเอียดของเนื้อดินเหนียวเหมาะสมกับการปั้นงานประติมากรรมต้นแบบมากที่สุด
3. ดินเหนียวจากแหล่งดินเหนียวใดที่มีสีของเนื้อดินเหนียวเหมาะสมกับการปั้นงานประติมากรรมต้นแบบมากที่สุด
4. ดินเหนียวจากแหล่งดินเหนียวใดที่มีความเหนียว ความละเอียดและสีของเนื้อดินเหมาะสมกับการปั้นงานประติมากรรมต้นแบบมากที่สุด

สมมติฐานการวิจัย

ดินเหนียว มีความสำคัญต่อการสร้างงานประติมากรรมต้นแบบ ดินเหนียวในแต่ละแหล่งในประเทศไทยมีความแตกต่างทางกายภาพความเหนียว ความละเอียดของเนื้อดิน มีความแตกต่างทางสี ทุกอย่างที่แตกต่างกันก็มีผลต่อการสร้างสรรค์งานประติมากรรมต้นแบบ งานประติมากรรมที่มีโครงสร้างรูปทรงหยาบไม่สลับซับซ้อนอาจไม่มีความจำเป็นในการใช้ดินเหนียวที่ดีมีคุณภาพมาสร้างสรรค์งาน แต่สำหรับงานประติมากรรมที่มีโครงสร้างรูปทรงละเอียดเหมือนจริงที่มีความสลับซับซ้อนประณีตสูงในชิ้นงานจึงจำเป็นต้องค้นหา คัดสรรดินเหนียวที่มีคุณภาพดีมาสร้างสรรค์งาน ดินเหนียวที่คุณภาพดีเหมาะสมสำหรับปั้นงานต้นแบบอาจจะมีหลายแหล่งในแต่ละภาคของประเทศไทย

นิยามศัพท์เฉพาะ

ประติมากรรม คือ งานศิลปะที่เป็นงานสามมิติจริงกินระยะวางเนื้อที่ในอากาศ โดยผู้สร้างสรรค์งาน ได้นำเอาสื่อวัสดุต่าง ๆ เช่น ไม้ หิน ดินเหนียว งามา หรือกระดูกสัตว์ แร่ธาตุชนิดต่าง ๆ วัสดุเคมีสังเคราะห์ ฯลฯ นำมาเข้าสู่ขบวนการต่าง ๆ ในการสร้างสรรค์ศิลปะ เช่น ปั้น, ดุนหล่อ, แกะสลัก, อัด, เจาะ, ตัด, เชื่อม, ต่อติด ฯลฯ เพื่อให้เกิดรูปทรงสามมิติแสดงถึงเรื่องราวเนื้อหา ดูแล้วให้อารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ตามจุดประสงค์ความมุ่งหมายของผู้สร้างสรรค์ประติมากรรม โดยใช้เครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลายตามความจำเป็นของประติมากรรมนั้น ๆ

ต้นแบบ คือ ผลงานศิลปะที่ผู้สร้างสรรค์มีเจตนาการสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาเพื่อใช้ประกอบเป็นตัวอย่าง หรือเป็นต้นแบบในการผลิตผลงานชิ้นต่อไป

ประติมากรรมต้นแบบ คือ ผลงานประติมากรรมชิ้นแรก และชิ้นเดียวที่ผู้สร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาให้ดีที่สุด เพื่อเป็นตัวอย่างใช้ในการทำพิมพ์ (Mo) เพื่อจะใช้หล่อผลงานให้เป็นสื่อวัสดุอื่นที่มีความคงทนถาวร และให้ได้จำนวนมากกว่า 2 ชิ้นขึ้นไป

การปั้น คือ ขบวนการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมในทางบวกโดยการนำสื่อวัสดุก่อนข้างจะนิ้ม เช่นดินเหนียวมาปั้นขึ้นรูปโดยวิธีการพอกเพิ่มดินเหนียวลงบนโครงสร้างที่ทำหรือกำหนดไว้ เพื่อให้เกิดรูปทรงประติมากรรมที่เป็นสามมิติจริง ตามความต้องการของผู้สร้างสรรค์ผลงานนั้น ๆ

สื่อ คือ วัสดุหรือวัตถุดิบต่าง ๆ ที่ผู้สร้างสรรค์ผลงานได้นำมาใช้เป็นโครงสร้างส่วนประกอบ รูปทรง พื้นผิว ฯลฯ ในผลงานทำให้เกิดเนื้อหา เรื่องราว ความรู้สึกตามเจตนาของผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะนั้น ๆ เช่นดินเหนียว

การหล่อ คือ ขบวนการเทคนิคของงานประติมากรรม เป็นเทคนิคต่อยอดจากการปั้น และการทำพิมพ์ตามลำดับ การหล่อเป็นการเอาสิ่งของหรือวัสดุบางอย่างที่ทำให้มีลักษณะเป็นของเหลว เช่น น้ำ ดิน ขี้ผึ้ง ปูนปลาสเตอร์ ปูนซีเมนต์ โลหะ พลาสติก หรือสารเคมีต่าง ๆ ฯลฯ เทใส่ลงไปในแม่พิมพ์หรือแบบหล่อ โดยใช้เทคนิคตามกรรมวิธีนั้น ๆ ที่แตกต่างกันปล่อยให้จับตัวแข็ง ก็จะได้รูปหล่อเหมือนกับรูปต้นแบบ

ดินเหนียวแหล่งต่าง ๆ คือ แหล่งดินเหนียวที่มีชื่อเสียงที่ผู้วิจัยได้คัดสรรคตามข้อกำหนดไว้มาจากแหล่งดินต่าง ๆ ทั่วประเทศ แยกเป็น 4 ภาค ภาคละ 3 แหล่ง รวมทั้งหมด 12 แหล่ง โดยผู้วิจัยจะคำนึงถึงหลักองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นแหล่งดินเหนียวที่เก่าแก่มีชื่อเสียงมีการใช้ดินเหนียวอย่างต่อเนื่องมานาน
2. ปัจจุบันมีโรงงาน บริษัท หรือชุมชนใกล้เคียงใช้ดินเหนียวมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา
3. สถานศึกษา หน่วยงานของรัฐหรือ เอกชน ได้นำดินเหนียวมาเป็นสื่อวัสดุสอนศิลปะ ปั้นรูป หรือ ประติมากรหรือศิลปินผู้สร้างสรรคงานประติมากรรมได้นำดินเหนียวมาป็นงานประติมากรรมต้นแบบ

แหล่งดิน คือ บ่อดิน หรือหลุมดิน

ดิน คือ สารประกอบจำพวกหินและซากพืชซากสัตว์ ดินเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งปรากฏอยู่ทั่วไปในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ จัดเป็นสารประกอบของ Hydrous Alminum Silicate มีสูตรโครงสร้างทางเคมีว่า $Al_2O_3 \cdot 2SHO_2 \cdot 2H_2O$ ซึ่งเป็นโครงสร้างของผลึกที่แน่นอน

ดินเหนียว คือ ดินที่มีเนื้อละเอียด เมื่อผสมกับน้ำในอัตราส่วนที่พอเหมาะจะมีความเหนียวเกิดขึ้น และสามารถนำมาขึ้นรูปปั้นให้เป็นรูปทรงต่าง ๆ ได้ เมื่อดินเหนียวแห้งจะยังคงรักษาสภาพของรูปทรงเดิมได้โดยไม่เปลี่ยนแปลง และเมื่อนำไปเผาในอุณหภูมิสูงจะเกิดความแข็งแรง จะไม่ละลายน้ำ

ความเหนียวของเนื้อดิน คือ ความเหนียวของเนื้อดินเหนียวที่เป็นธรรมชาติมากับแหล่งดินนั้น ๆ ไม่ใช้ความเหนียวที่ได้จากการสังเคราะห์หรือปรุงแต่งแบบต่าง ๆ

ความละเอียดของเนื้อดิน คือ ความละเอียดของเนื้อดินเหนียวที่มีมาเป็นธรรมชาติมากับแหล่งดินนั้น ๆ ไม่ใช้ความละเอียดจากการกลั่นกรองดินให้ละเอียด

สีของเนื้อดิน คือ สีของเนื้อดินดิบขณะยังมีความเหนียวที่ได้จากธรรมชาติมากับแหล่งดินนั้น ๆ ไม่ใช้สีของดินที่ได้หลังจากการเผา

ดินเหนียวสีขาว คือ ดินดิบที่ได้จากแหล่งดินเมื่อผ่านกระบวนการนวดดินแล้วดินเหนียวจะมีสีลักษณะสีขาวหม่น ค่อนข้างเป็นสีเทาบางอ่อน ๆ หรือเหลืองอ่อน ๆ

ดินเหนียวสีเทา คือ ดินดิบที่ได้จากแหล่งดินเมื่อผ่านกระบวนการนวดดินเหนียวแล้วดินจะมีสีลักษณะสีเทาหรือสีกลาง ๆ

ดินเหนียวสีน้ำตาล คือ ดินดิบที่ได้จากแหล่งดินเมื่อผ่านกระบวนการนวดดินเหนียวแล้วดินจะมีลักษณะสีน้ำตาลอมแดง

ดินเหนียวสีเหลือง คือ ดินดิบที่ได้จากแหล่งดินเมื่อผ่านกระบวนการนวดดินเหนียวแล้วดินจะมีสีเหลืองอ่อน หรือสีเหลืองอมส้มอ่อน ๆ

ดินเหนียวสีแดง คือ ดินดิบที่ได้จากแหล่งดินเมื่อผ่านกระบวนการนวดดินเหนียวแล้วดินจะมีสีส้มอมแดง หรือสีแดงของน้ำหมาก

ดินเหนียวสีดำ คือ ดินดิบที่ได้จากแหล่งดินเมื่อผ่านกระบวนการนวดดินเหนียวแล้วดินจะมีสีดำหรือสีเทาดำ

ภาคต่าง ๆ 4 ภาค คือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. **ประชากร** ในการวิจัยครั้งนี้ประชากรเป็นดินเหนียวจากแหล่งต่างๆ ทั้ง 4 ภาคของประเทศไทยโดยจะไม่เปิดบ่อดินแหล่งใหม่ จะใช้ดินเหนียวแหล่งที่มีชื่อเสียงแต่ละภาคที่เปิดบ่อใช้ดินอยู่ก่อนแล้วเท่านั้น เป็นแหล่งดินเหนียวที่มีชื่อเสียงจังหวัดทางภาคเหนือ 3 แหล่ง แหล่งดินเหนียวที่มีชื่อเสียงจังหวัดทางภาคกลาง 3 แหล่ง แหล่งดินเหนียวที่มีชื่อเสียงจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 แหล่ง และแหล่งดินเหนียวที่มีชื่อเสียงจังหวัดทางภาคใต้ 3 แหล่ง

2. **กลุ่มตัวอย่าง** กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ดินเหนียวจากแหล่งต่างๆ ที่มีชื่อเสียงทั่วประเทศ โดยผู้วิจัยได้คำนึงถึงหลักองค์ประกอบที่สำคัญคือ เป็นแหล่งดินเหนียวที่เก่าแก่มียี่สิบปีมีการใช้ดินเหนียวอย่างต่อเนื่องมานาน และปัจจุบันมีโรงงาน บริษัท หรือชุมชนใกล้เคียงใช้ดินเหนียวมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา และสถานศึกษา หน่วยงานของรัฐ เอกชน ได้นำดินเหนียวมาเป็นสื่อวัสดุสอนศิลปะปั้นรูป หรือ ประติมากรรมศิลปนิพนธ์สร้างสรรค์งานประติมากรรมได้นำดินเหนียวมาปั้นงานประติมากรรมต้นแบบ ได้แก่

2.1 แหล่งดินเหนียวที่มีชื่อเสียง จังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ดินเหนียวจากบ้านด่านเกวียน (กำหนดให้เป็นเนื้อดินเหนียวจากแหล่ง ก)

ดินเหนียวจากบ้านเชียง (กำหนดให้เป็นเนื้อดินเหนียวจากแหล่ง ข)

ดินเหนียวจากบ้านเทอดไทย (กำหนดให้เป็นเนื้อดินเหนียวจากแหล่ง ก)

2.2 แหล่งดินเหนียวที่มีชื่อเสียง จังหวัดทางภาคเหนือ

ดินเหนียวจากบ้านทุ่งหลวง (กำหนดให้เป็นเนื้อดินเหนียวจากแหล่ง ง)

ดินเหนียวจากแม่ริม (กำหนดให้เป็นเนื้อดินเหนียวจากแหล่ง จ)

ดินเหนียวจากแม่ทะ (กำหนดให้เป็นเนื้อดินเหนียวจากแหล่ง ฉ)

2.3 แหล่งดินเหนียวที่มีชื่อเสียง จังหวัดทางภาคใต้

ดินเหนียวจากบ้านหัวคูด (กำหนดให้เป็นเนื้อดินเหนียวจากแหล่ง ข)

ดินเหนียวจากบ้านท่านางหอม (กำหนดให้เป็นเนื้อดินเหนียวจากแหล่ง ช)

ดินเหนียวจากบ้านบางหมาก (กำหนดให้เป็นเนื้อดินเหนียวจากแหล่ง ฅ)

2.4 แหล่งดินเหนียวที่มีชื่อเสียง จังหวัดทางภาคกลาง

ดินเหนียวจากราชบุรี (กำหนดให้เป็นเนื้อดินเหนียวจากแหล่ง ญ)

ดินเหนียวจากแม่น้ำน้อย (กำหนดให้เป็นเนื้อดินเหนียวจากแหล่ง ฎ)

ดินเหนียวจากปากเกร็ด (กำหนดให้เป็นเนื้อดินเหนียวจากแหล่ง ฏ)

3. ผู้เชี่ยวชาญ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน กลุ่มที่ 1 คือ เป็นข้าราชการทำงานในหน่วยงานของรัฐ เช่นครู อาจารย์ นักวิชาการทางศิลปะ ฯลฯ ที่มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชา ประติมากรรม มีประสบการณ์ในการใช้ดินเหนียวมาปั้นรูปประติมากรรมมาก ทำงาน ประติมากรรมอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 15 ปี จนเป็นที่รู้จักในวงการประติมากรรม กลุ่มที่ 2 คือ เป็นศิลปินหรือประติมากรอิสระ ที่มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาประติมากรรม มี ประสบการณ์ ในการใช้ดินเหนียวมาปั้นรูปประติมากรรมมาก ทำงานประติมากรรมอย่าง ต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 15 ปี จนเป็นที่รู้จักในวงการประติมากรรม จำนวน 6 ท่าน รวมทั้งหมด 12 ท่าน

ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ

1. รู้แหล่งดินเหนียวในแหล่งดินต่างๆ ที่เหมาะกับการปั้นงานประติมากรรมต้นแบบ
2. นำดินเหนียวที่ได้จากผลการวิจัยมาปั้นงานประติมากรรมต้นแบบในหน่วยงานของรัฐ และเอกชน บริษัทหรือสถานประกอบการต่างๆ ที่สร้างสรรค์งานประติมากรรม
3. นำผลการวิจัยไปถ่ายทอดในห้องปฏิบัติการงาน ในสถานศึกษาต่างๆ ที่เปิดสอน ประติมากรรม
4. รู้ผลและจะนำผลที่ได้รับจากการวิจัยไปปรับปรุงต่อยอดการวิจัยและสร้างสรรค์ เรื่อง รูปแบบรูปทรง ในงานประติมากรรมต้นแบบในแนวคิดต่อไป

ประโยชน์คาดว่าจะได้รับ

1. รู้แหล่งดินเหนียวในแหล่งดินต่างๆ ที่เหมาะกับการปั้นงานประติมากรรมดินแบบ
2. นำดินเหนียวที่ได้จากผลการวิจัยมาปั้นงานประติมากรรมดินแบบในหน่วยงานของรัฐ และเอกชน บริษัทหรือสถานประกอบการต่างๆ ที่สร้างสรรค์งานประติมากรรม
3. นำผลการวิจัยไปถ่ายทอดในห้องปฏิบัติงานของสถานศึกษาต่างๆ ที่เปิดสอนศิลปะ สาขาวิชาประติมากรรม
4. รู้ผลและจะนำผลที่ได้รับจากการวิจัยไปปรับปรุงต่อขอผลการวิจัยเรื่องรูปแบบรูปทรงในงานประติมากรรมดินแบบในแนวลึกต่อไป